

מצות כתיבת ספר תורה בזמנינו/ שמעון ברק

שאלה:

ברצוננו לקנות ספר תורה מסופר ירא שמים ובקיא בהלכה. אולם, מאן דהוא לחש באזנינו שהקונה ספר תורה בזמננו לא נחשב לו שקיים מצוות ועתה כתבו לכם. האם כן הוא?

המקור למצות כתיבת ס"ת בפסוקים

בפרשת וילך נאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל".

ופירש רש"י: את השירה הזאת- האזינו השמים, עד וכפר אדמתו עמו. ואונקלוס ויונתן בן עוזיאל תרגמו: השירה הזאת- תושבחתא הדא.

אולם הרמב"ם כתב^א: מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה. כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו. ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו. וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי הוא כאילו כתבו כולו.

וכ"כ בספר החינוך: מצוה תרי"ג- לכתוב כל אחד ספר תורה לעצמו. שנצטוונו להיות לכל איש מישראל ספר תורה. אם כתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאוד וכו', ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו ישכור מי שיכתבו לו, ועל זה נאמר: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל, כלומר, כתבו לכם תורה, שיש בה שירה זאת, וכו'. ועדיין העניין צריך ביאור, ויבואר לקמן בע"ה.

המקור בדברי חז"ל למצות כתיבת ספר התורה

איתא בגמ' סנהדרין^ב אמר רבה: אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

ופירש מרן בב"י, שכיון דקי"ל^ג דאין כותבין את התורה פרשיות, כיון שהתורה נתנה חתומה, על כרחך אין כוונת הפסוק לומר שיכתבו שירת האזינו לבדה, אלא לומר שיכתבו כל התורה כולה, כולל פרשת האזינו שהיא גמר התורה, ועפ"ז ביאר ג"כ את דברי הרמב"ם הנ"ל.

רבינו יוסף חיים זיע"א^ד בבן יהוידע^ה העיר, שמה שאמר רבה שאדם חייב לכתוב ספר תורה, למרות שהניח לו אביו ס"ת, הוא לא מהמילה: לכם, דהיינו משלכם, וכמו שלמדו לגבי לולב וכיו"ב, שהרי בשביל לזכות בס"ת שיחשב כשלו, הרי זוכה בו מדין ירושה, ושפיר מקרי ביה לכם משלכם. אלא הלימוד כאן הוא ממה שאמר הפס': "כתבו", ולא אמר קחו וכיו"ב, ש"מ דבעינן כתיבה חדשה לכל אחד ואחד.

^א הלכות ס"ת פ"ז ה"א. ועיין בספר המצוות עשין מצוה חי.

^ב דכ"א ע"ב.

^ג גיטין ד"ס ע"א.

^ד על הגמ' בסנהדרין הנ"ל.

הרה"ג משה צוריאלי שליט"א בביאורי אגדות שלו כתב, שהמצוה לכתוב דוקא, ולא שיהיה ברשותו הספר מכל מקום, הוא מפני שכאשר אדם כותב בעצמו, הדברים נחקקים בתודעתו יותר ויותר (אלא שיש להעיר על זה מהא דאין אנו צריכים לכתוב בעצמינו דברי הש"ס והפוס', אלא די בקנייתם, וכמו שיתבאר בהמשך, ואפשר ליישב).

וכדברי הרמב"ם והגמרא כתב מרן בשו"ע^ה: מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה, ואפי' הניחו לו אבותיו ס"ת, מצוה לכתוב משלו וכו'.

קניית ספר תורה מוכן

איתא במנחות^א: וא"ר יהושע בר אבא א"ר גידל אמר רב: הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק. כתבו-מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני. אמר רב ששת: אם הגיה אפי' אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו. ובפירוש הדברים כתב הנמוק"י, שאדם שהולך בשוק, ופתאום רואה ספר תורה מוכן למכירה (בהזדמנות..), וקונה- אין לו שכר גדול כ"כ, כיון שלא היה טורח בעשיית המצוה (והוא הנקרא "חוטף מצוה"). אבל, אם האדם כותב בעצמו ספר תורה, או אפי' שוכר במיוחד סופר שיכתוב עבורו, טורח בזה הרבה, ומידת הרחמים אומרת עליו שכמו שטרח והוציא ממון רב כדי לקנות הס"ת, כך- אם היה יכול- היה טורח והולך במדבר כדי לקבל התורה, ולכן כאילו קיבלה מהר סיני^ב.

וכ"פ רש"י, שהחוטף מצוה מצוה עבד, אבל אם היה כותב בעצמו היתה זו מצוה גדולה יותר. וכ"כ הטור^ג: מצות עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת, ומאוד צריך לחזר אחריה, דאמר רבי יהושע בן לוי הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו או שהגיה בו אפי' אות אחת, כאילו קבלה מהר סיני וכו' והביא דברים אלו הרמ"א בהגה על השו"ע הנ"ל. הלבוש כתב, שמ"ש על הלוקח ס"ת מן השוק שהוא כחוטף מצוה, שהכוונה שאינו יוצא יד"ח מצות עשה של כתיבת ס"ת, וכ"ז בתנאי שלא הגיה בה דבר וכו'.

ע"פ האמור ברור שאדם שקיבל ס"ת מאבותיו, והיו טעויות בס"ת, והוא תיקן והגיה הס"ת כראוי, יצא יד"ח המצוה^ט.

ומסתבר, שכיון ששלוחו של אדם כמותו, אם יבוא אדם, וימנה הסופר לשלוחו, ויכתוב הסופר הספר לזכותו ולשמו מראש, יש לזה ערך וחשיבות של אדם שכתב ספר תורה, ולא לקח מהשוק, אבל אם אדם קנה ס"ת מוכן מחנות, או מסוחר, ואינו יודע מה מקורו ומי כתבו, יש לזה דין של הלוקח ס"ת מן השוק (אם לא בדק והגיה הס"ת, וכמבואר).

עוד נראה מסברא, שסופר שכותב ס"ת, והתנה בתחילת כתיבתו שיהיה זה לשם מי שיקנה ממנו אח"כ, וכאילו כתבו ממש ולא רק לקחו מן השוק, שמועיל לו שלא ייחשב כחוטף מצוה מן השוק.

^ה יו"ד סי' ער סעי' א.

^י ד"ל ע"א.

^א עוד יש להעיר, בעניין הקונה ס"ת מן השוק שמעלתו פחותה בהרבה ממי שכותבו בעצמו, או ע"י שלוחו, שהרי ידוע שיש הלכות מיוחדות איך לכתוב הס"ת, ומספיק שאדם כתב אות אחת שלא כדין- נפסל כל הס"ת (ואיך ימצא אח"כ את האות הזאת). ואם לא כיון אפי' בשם אחד- פסל את כל הספר, ואיך יכתוב, ובמה יכתוב, ואם לא אמר שכותב לשם קדושת ספר תורה- הכל פסול, ועוד פרטי דינים רבים מאוד. ולכן, הדרך הטובה ביותר היא להזמין הספר תורה (וכן תפילין ומזוזות) מסופר מוסמך ויר"ש ישירות, ולא לקנותם ממקור שאינו ידוע.

^ב יו"ד סי' ער.

^ט עיין ערוה"ש סי' ער אות ד.

כמה בירורים והערות על דברי הרמב"ם והגמ' הנ"ל

בדרשות החת"ס (על חינוך ס"ת) העיר, שמהגמ' בנדרים¹ יוצא, שכל התורה נקראת שירה, ולפ"ז לא היה צריך הרמב"ם לכתוב שכיון שא"א לכתוב פרשיות פרשיות וכו', אלא היה מפרש באופן פשוט, שהתורה נקראת שירה, ומזה יוצא, שכשכתוב: כתבו לכם את השירה הזאת, הכונה לכתוב ס"ת שלם, ולא רק שירת האזינו. אלא, שהגמ' בסוטה² מספרת שדוד המלך ע"ה נענש על מה שאמר זמירות היו לי חוקך בבית מגורי, ואי ס"ד כל התורה איקרי שירה, אמאי נענש דוד, ולכן כתב הרמב"ם (וכן שאר הפוס'³) הלימוד שכתב⁴. מהר"צ חיות (בהגהות על הגמ' הנ"ל) הביא משו"ת שאג"א שהעיר, שלדעת הרמב"ם כן כותבין חומשין חומשין, וא"כ צ"ע מדוע לדעת הרמב"ם לא די בכתיבת ספר דברים לחוד, שבתוך חומש זה נכתבה שירת האזינו. ואחר החיפוש, מצאתי את שאהבה נפשי מרן הראי"ה זצ"ל בשו"ת דעת כהן⁵ שהאריך ופלפל בזה, והעולה מדבריו שקדושת ס"ת לחוד וקדושת חומשים לחוד. ורצון השי"ת היה שתהיה על השירה קדושת ס"ת, וזה לא יכול להיות, אם לא יכתוב כל התורה כולה בשלימות, וע"ש שדבריו ארוכים ועמוקים.

הרב בעל התורה תמימה⁶ הקשה על דברי הרמב"ם, שפירש הפס' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וכו' שהכוונה לכתיבת התורה כולה, כיון שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות, שגם אם היינו מפרשים שהמצוה היא שתהיה לכל איש מישראל כתובה עמו פרשת האזינו, לא היה זה בכלל האיסור לכתוב התורה פרשיות פרשיות, כיון שמצוה מיוחדת היא, וכמו שכותבין פרשיות תפילין ומזוזות וסוטה לעצמן ואין בהם שום נדנדוד איסור, כיון שהתורה צייתה במפורש לכתבם כך.

ותירץ, ע"פ מ"ש חז"ל⁷ שהתורה מגילה מגילה נתנה, דהיינו כשנאמרה פרשה למשה רבינו ע"ה, מיד היה כותבה, וכן כשנאמרה לו אח"כ עוד פרשה וכו' עד שלסוף ארבעים שנה כבר היו מוכנים כל הפרשיות, ולכן עתה כשבא לכתוב שירת האזינו, ואז הודיעו הקב"ה שקרבו ימיו, הוסיף מרע"ה וכתב "ועתה", כלומר, עתה שכבר נגמרו ונשלמו כל פרשיות התורה, כתבו עוד, כלומר השלימו את שירת האזינו וכבר תהיה התורה בשלימותה, ואז ולמדה (את כל התורה בשלימותה עד סוף פרשת האזינו) את בני ישראל. וע"פ פירוש זה יוצא ברור שהמצוה מעיקרה היא לכתוב כל התורה כולה, ולא רק כנטפל לפרשת האזינו (קושיא זו הקשה גם החת"ס בדרשותיו, ותירצה באופן שונה, עיין ספר גליוני מהר"י בענייני ס"ת⁸).

דברי הרא"ש במצות כתיבת ס"ת בזמניו

והנה כתב הטור⁹ ז"ל: וכתב א"א הרא"ש ז"ל¹⁰, שזה (מצות כתיבת ס"ת) לא נאמר אלא לדורות הראשונים, שהיו כותבין ס"ת ולומדים בה. אבל האידנא, שכותבין ס"ת ומניחין אותו בביהכ"ס לקרות בהם ברבים, מ"ע על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חמשה חומשי התורה, ומשנה וגמ' ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו. כי מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה, דכתיב: ולמדה את בני שימה בפיהם, וע"י הגמ' ופירושיה ידע פירוש המצוות והדינין על בוריים. ולכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם שלא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

¹ דל"ה ע"א.

² דל"ה ע"א.

³ ועיין ערוה"ש יו"ד סי' ער סוף אות א בהערה מ"ש בזה.

⁴ ע"מ שיא.

⁵ בביאורו עהפ"ס ועתה כתבו לכם וכו'.

⁶ גיטין ד"ס ע"א.

⁷ ע"מ ח.

⁸ יו"ד סי' ער.

⁹ הלכות ס"ת סי' א.

לכאן מדברי הרא"ש מובן, שהיום עיקר המצוה היא לכתוב (או לקנות) חומשים וספרי ש"ס ופוס', וכלל לא ברור שמי שקונה ס"ת ממש מקיים המצוה העיקרית.

שתי דרכים לפרש דברי הרא"ש

בביאור דברי הרא"ש כתב הפרישה שדוקא בזמן חז"ל שהיו לומדים תורה שבע"פ ולא מן הכתב, אז היה צורך ללמוד מס"ת הכתוב כהלכתו ומדוייק בקוצים ותגים חסירות ויתירות, שהם כולם רמזים לזכור על ידם הלכות תורה שבע"פ, וכמ"ש^ט על רע"ק ע"ה שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, ולכן דוקא בזמנם היתה מצוה על כל אחד מישראל לכתוב לו ס"ת לעצמו. אבל בזמנינו שנתמעטו הלבבות, ואמרו עת לעשות לה', ולומדים תורה שבע"פ מתוך הכתב^כ, אם כן, למה לנו לזלזל בכבוד הס"ת בחינם וללמוד מתוכו דוקא שלא לצורך^{כא}, כיון שכיום אין אנו לומדים כלום מחסירות ויתירות ומהתגים והקוצים וכו' כמו שהיו לומדים בימיהם. ומדבריו ברור שאין מצוה היום בכלל לכתוב ס"ת, והמצוה "הוחלפה" לכתוב ספרי לימוד ש"ס ופוס'.

מין בב"י תמה על דברי הרא"ש, דהיאך בא הרא"ש לפטור לאדם ממצות כתיבת ס"ת, ולהחליפה בחומשים משניות וגמרות וכו', כיון שבזמנינו לא לומדים בס"ת עצמו אלא בספרים הנ"ל. ולכאן היה צריך הרא"ש לומר שגם עכשיו חייבים לכתוב ספרי תורה, וחייבים גם ללמוד בהם, כשם שהיו לומדים בדורות הראשונים! ולכן, הבין מן שהרא"ש כלל לא בא לפטור ממצות כתיבת ס"ת, אלא רק בא להוסיף מצות כתיבת ספרי לימוד אחרים, שאם לומדים בהם, היא מצוה גדולה יותר מהכותב ס"ת ומניחו בבית הכנסת. אבל בודאי גם כיום יש חיוב על כל אחד מישראל לכתוב ס"ת ממש, וזה עיקר קיום המצות עשה.

הרב שאג"א^{כב} כתב ראה ברורה לסברת מן, שמצות כתיבת ס"ת אינה רק לצורך הלימוד, ממה שאמרו בגמ' דאע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת, מצוה לכתוב משלו. ואם עיקר המצוה היא מפני הלימוד, הרי יש לו כבר במה ללמוד, אלא ודאי שכתובת הס"ת היא מצוה בפנ"ע, והלימוד בפנ"ע. אולם הרב ערוה"ש^{כג} דחה ראה זו, שתכלית מה שצוותה התורה לכתוב הס"ת, בכדי שהאדם יכתוב בעצמו מה שצריך ללמוד, עיי"ש. בדרישה דחה דברי מן, וכתב שדוחק לומר כך. שאם באמת כוונת הרא"ש הייתה כמ"ש מן בב"י, אז היה צריך הרא"ש לומר כך: בדורות הראשונים לא היו מחוייבים לכתוב אלא ס"ת בלבד, אבל בזמנינו מחוייבים ג"כ בכתיבת וקניית שאר ספרים. ועוד, שהרי הרא"ש בסיום דבריו אמר: הן הן הספרים שאדם מצווה לכתבן וכו', משמע דרק הם יש חיוב לכתבן, משא"כ ספר תורה ממש שאין כיום חיוב ומצוה לכתבו.

פסק מן בשו"ע

בשו"ע^{כד} כתב מן ז"ל: האידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

^ט מנחות דכ"ט ע"ב.

^כ גיטין ד"ס ע"א.

^{כא} ע"ז רק יש להעיר, שרבים ושלמים נהגו לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מתוך ס"ת כשר, וכמנהג רבינו האר"י זיע"א, כמבואר בשעה"כ בעניין מנהגי ע"ש ובשעהמ"צ ואתחנן ובפע"ח שער הנהגת הלימוד (בנד"מ ע"מ שנח). וכמוכח, כל זה בתנאי שיוודע היטב הטעמים, כי אם קורא שלא בניגון הטעמים, מגרעות נתן, וע"י הקריאה המדוייקת בספר תורה בנקודות וטעמים מתקן תיקון גדול, כמבואר בע"ח שער הנק' פ"ו. ונמצינו למדים מזה, דאין שום זלזול בקריאה בס"ת ולימוד בו, ובתנאי שעושה זאת בכל הכבוד הראוי לס"ת.

^{כב} סי' לו.

^{כג} אות ט.

^{כד} יו"ד סי' ער סעי' ב.

ופשוט שכוונתו כמו שכתב בב"י, שהמצוה לכתוב ס"ת ממש במקומה עומדת, ואין להבין מדבריו שמצוה זו "הוחלפה" כביכול (וזו דוגמא טובה למה שכתבו הפוס' שאין לפסוק דין מהשו"ע אם לא ראה מקורו קודם בב"י^{כה}).

ועיין בתשובות חת"ס^{כו} מ"ש בכוונת דברי מרן, שעיקר דבריו וכוונתו היתה שלא לרפות ידי הסופרים הכותבים ס"ת וכו' עי"ש, ולענ"ד בודאי שאפשר להבין דברי מרן כנכוחים ונכונים מצד עצמם, וכ"מ מדברי שאר האחרונים, שיובאו לקמן בס"ד.

דעת האחרונים בענין מצות כתיבת ס"ת בזה"ז

הט"ז כתב שבאמת משמעות הלשון של הרא"ש משמע כדברי הדרישה, מ"מ נכונים דברי מרן הב"י, דהיאך נבטל מ"ע של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות (והסכים עמו הגר"א בביאורו לשם). ויש להעיר לכאול על דבריו, שגם הדרישה לא בא לבטל המצוה בחילוף הדורות, אלא שיש לקיימה באופן שונה ממה שקיימה בזמן חז"ל, וכמבואר בדבריו היטב.

והש"ך הביא דברי הפרישה, ונראה שמסכים לדבריהם, אלא שבסיום דבריו הסתייג קצת וכתב, מיהו גם העט"ז ומ"מ ריש הלכות ס"ת נמשכו לדברי הב"י.

הלבוש^{כז} כתב שאע"ג דכתיבת ס"ת היא המצוה המפורשת בתורה בפירוש, וחייבים לכתבה לקרות בה ברבים, מ"מ אין אדם יוצא יד"ח בכתיבת ס"ת לבדה, אלא כל איש אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה והמשנה והגמרא ופירושיהן או לקנות אותם, הרי זו חובה, ומוטל עליו בכלל מצות עשה זו יותר מכתבת ס"ת, ובלתם לא קיים המצוה כתקונה עד שיכתבם או יקנה אותם (ושם בהגהות מוהר"א אזולאי כתב שמי שאינו משאיל ספריו לאחרים כשימות לא ישארו ביד יורשיו. וטוב להניח ספריו לבן ההוגה בהם ומשאיל אותם. ואשה הקונה ספרים להשאילן לאחרים ללמוד בהם, זוכה לבנים ת"ח^{כח}). ועיין בערוה"ש אות ג בהערה מה שתמה עליו, ובדעת כהן ע"מ שיא ד"ה ובדברי הרמ"א.

רבינו החיד"א זיע"א בברכ"י^{כט} הביא שהרב באר שבע נשתומם מאוד על שנמנעין לקיים מצוות כתיבת ס"ת בזה"ז. והביא הרב חוט השני שכתב שבלי ספק דברי הרא"ש נעלמו מהרב באר שבע, ואע"ג שפירש בהם מרן הב"י מה שפירש, עכ"ז זהו סמך מספיק ליישב תמיהת הרב באר שבע. אולם, החיד"א עצמו כותב שברור לו שדברי הרא"ש לא נעלמו מהרב באר שבע, אלא שהוא מפרשם כפירוש מרן בב"י, שהרא"ש לא עקר כלל מצות כתיבת ס"ת, וכיון שדברי הרא"ש מפורסמים וכתובים בטור, לכן לא הזכירם.

^{כה} עיין יד מלאכי כללי השו"ע.

^{כו} חיו"ד רנד.

^{כז} אות ב.

^{כח} וראה מ"ש בספר החינוך מצוה תרי"ג וז"ל: ועל כן ציונו ב"ה להיות לכל או"א מבני ישראל ס"ת מוכן אצלו, שיוכל לקרות בו תמיד, ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חבריו, למען ילמד ליראה וכו'. ונצטוינו להשתדל בזה כל או"א מבני ישראל, ואע"פ שהניחו לו אבותיו, למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל או"א מישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים, שיניחו להם אבותיהם. ודע בני, שאע"פ שעיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה, אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו על פירוש התורה יש לכל אחד לעשות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו, ואע"פ שהניחו לו אבותיו מהן רבים. וזהו דרך כל אנשי מעלה יראי א-הים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בביתם לסופרים לכתוב ספרים רבים, כברכת השם אשר נתן להם.

^{כט} יו"ד סי' ער אות ט.

והביא עוד החיד"א דברי הש"ך שהסכים עם הרב פרישה, וכתב עליהם דאינו מחוור, והעיקר כמ"ש מרן בב"י, דגם עתה מצות כתיבת הס"ת כדקאי קאי, וכתב שכן הסכימו האחרונים, וכן מוכח מדברי גורי האר"י זצ"ל וכן עיקר.

עוד הביא רבינו החיד"א^ל דברי הרב שאג"א שכתב שאין מצוה עתה מן התורה לכתוב ס"ת, כיון שאין אנו בקיאים בחסירות ויתרות, אך מדרבנן חייבים, ואם הניחו לו אבותיו ס"ת, אינו צריך לכתוב לעצמו עוד ס"ת, אפי' מדרבנן. ושוב כתב שכיום אין בכלל מצוה לכתוב ס"ת, והוא ע"פ דברי הרא"ש והפוס"ד הנ"ל. ורבינו החיד"א דחה דבריו, וכתב, שכיון שהרמב"ם ז"ל טרח מאוד והלך מעבר לים למקום שהיה שם ס"ת שכתב עזרא הנביא, ומשם העתיק, וגם הרב מהר"ם די לונזאנו הפליא לעשות בס' אור תורה, מעתה הכותב ס"ת ע"ד הרמב"ם וס' אור תורה מקיים מ"ע מן התורה. וכן רבינו האר"י ז"ל ציוה לכתוב לו ס"ת ע"ד הרמב"ם. ותסגי לן שהרמב"ם ומרן בש"ע כתבו מ"ע לכתוב ס"ת, ואפי' הניחו לו אבותיו ותל"מ. ואם עד כה ברכו ה' למצוא סופר שכותב ההוי"ת ברזא דשמא קדישא ע"ד הזוה"ק והרב האר"י ז"ל, אשריו, שמקיים המצוה כתקנה^{לא} (וידוע הוא שקבלנו עלינו הוראות רבינו החיד"א כהוראות מרן בשו"ע^{לב}).

רבינו יוסף חיים זיע"א בשו"ת ר"פ^{לג} כתב ג"כ שדעת הגאונים דרישה וש"ך ס"ל בכוונת הרא"ש למעט בזה"ז מצות כתיבת ס"ת לגמרי, אך מרן ז"ל בב"י לא ס"ל כן בדעת הרא"ש, אלא ס"ל שגם בזה"ז מ"ע של כתיבת ס"ת במקומה עומדת, ורק כי בספרים אלו איכא נמי מצוה, וזו המצוה היא צריכה בזה"ז יותר מכתבת ס"ת, וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל, וכתבו שהקונה ספרי תורה שבעל פה הוא בכלל מ"ע לכתוב ס"ת לעצמו, וכ"ז אמור לא רק בספרים בכתיבת יד, אלא גם בדפוס.

אם אין יד האדם משגת לקנות גם ספר תורה וגם ספרי ש"ס ופוס', ואם לא יקנם יימשך לו מזה ביטול תורה, בודאי ספרי הש"ס והפוס' קודמים, שהרי תלמוד תורה חשוב יותר מכתבת ס"ת, שהרי מוכרים ס"ת ללמוד תורה ולישא אשה^{לד}.

ולגבי קניית ס"ת בשותפות, אמנם הרב פלא יועץ (ערך ספר) כתב שלא עשו כלום, אך עיין ביבי"א^{לה} שכתב דזה רק במי שבידו היכולת לקנות ס"ת לבד לעצמו, ומי שאין לו יכולת כזאת, יקנה בשותפות, ובוודאי שטוב הוא לו.

^ל שם בשו"ב אות ב.

^{לא} על הצורך וההכרח לכתוב שם הוי"ה ב"ה ע"פ הזוה"ק ודברי רבינו האר"י זיע"א, האריך בספר קו"י סי' רעו אות ו, ועי"ש שכתב שגם מי שאינו יודע לכוין יזהר לכתוב השם בחילוק אותיות בכדי שלא תבוא לו קללת הזוה"ק (ויקרא די"א ע"ב), וכו' וכו' עי"ש. ובספר מצ"ש (בסדר כתיבת שם הוי"ה ב"ה) כתב שהכותב השם שלא בחילוק אותיות, אין לתפילין שכותב קדושת תפילין, ואסור לברך עליהן, מפני שנקרא ברכה לבטלה. ולא מספיק שיעשה הפסיעה מלבר באות ה' ראשונה, וחוז' מזה יכתוב השם כרגיל, כי לא יועיל שו"ד. ואם כתב השם שלא בחילוק אותיות הנ"ל, ואם לא עשה הפסיעה מלבר, אם יש לו תקנה אח"כ, עיין בשו"ת וישב הי"ם ח"ב ע"מ קז. ולמעשה נראה, שסתו"ם שנכתבו אזכרותיהם שלא בחילוק אותיות כשרות ללא שום פקפוק, אלא שלדעת רבינו החיד"א והקו"י (ועוד) סתו"ם שנכתבו שלא בחילוק אותיות ודאי שאינם מהודרים. וכשמבקשים מהסופר סתו"ם מהודרות, כוונת הלקוח בד"כ גם על דקדוקים אלו, ובפרט אחר דברי החיד"א בעניין, ודי בהערה זו. ושוב ראיתי בספר הדר תפילין (לר"פ טולידאנו) בע"מ כ וכו' שהביא בשם הגר"י קנייבסקי זצ"ל ויבלטו"א הגר"ש וואזנער שליט"א שיש לחפש אחר סופר המקפיד בכל זה.

^{לב} עיין בשו"ת יחו"ד ח"ו בסופו בכללי הפוס' אחרונים ע"מ טו ושם בהערה. ובשו"ת עמק יהושע מאמאן ח"א ע"מ לד, ושכך שמע מפי אביו המלאך רפאל זיע"א. ורק אם רבינו החיד"א חולק על מרן, לדעת מו"ר הגר"ש משאש זיע"א בשומ"ג ח"ד ע"מ נה אות ג, קבלנו דעת מרן, עי"ש.

^{לד} או"ח ח"ב סי' כד.

^{לה} עיין קו"י סי' ער סוף אות ה.

^{לו} ה"י יו"ד סי' כט.

דעת רבינו האר"י זיע"א

כתב מוהר"ח זיע"א בשער המצוות פרשת וילך, מצות ס"ת, כתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. יש נמנעים מלקיים מצוה זו מפני שני דברים, האחת היא שאינם יודעים לכתוב, וחושבין שעיקר המצוה הזאת לכתוב בידו. והשנית היא שאין בזמנינו זה יודעים ובקיאים בחסירות ויתרות ופתוחות וסתומות כנז' בגמ' ל'. הנה אני ראיתי למורי זללה"ה שצוה לסופר אחד שיכתוב לו ס"ת אחד כמנהג ס"ת שלנו, ולא חשש למיעוט בקיאותנו בהם. גם לענין הכתיבה צוהו שיכתוב כל הס"ת ויניח גליון חלק בכל מקום של ההויות שיש בס"ת, והיתה כוונתו לכתבם בידו בכונה שנתבאר אצלנו, והוא בזוה"ק ויקרא ואחרי מות כיצד יכתבם וע"ש.

גם מספר ליקוטי תורה טעמי המצוות פרשת האזינו ברור שלדעת רבינו האר"י זיע"א עיקר מצות כתיבת ס"ת היא בכתיבת ס"ת ממש.

גם בספר פלא יועץ (ערך ספר) כתב שע"פ סודן של דברים חיובא רמיא לכתוב ס"ת כשר וכו', וכתב שם שאם היתה היכולת בידו לקיים מצות כתיבת הס"ת ולא קיים, עלול לבוא ע"ז בגלגול ב"מ ע"ש.

סיכום

נמצינו למדים מכל האמור, שאמנם יש הסוברים שבטלה המצוה לכתוב ס"ת בדיו על קלף כהלכתו, וקיום המצוה כיום הוא רק ע"י קניית (או כתיבת-הדפסת) חומשים, ספרי ש"ס, מפרשים ופוס'. אבל לדעת רוב מניין ובנין של הפוס', ובראשם ועל צבאם מרן ורבינו האר"י זיע"א, נשארה המצוה לכתוב ספר תורה קיימת, אלא שבזמנינו נוסף עליה גם המצוה לקנות ספרי לימוד, דהיינו ש"ס ופוסקים (וברור שהכוונה לא לכל מה שנקרא היום ספרי קודש, אלא רק לחומשים, ש"ס ורבותינו האמיתיים רוא"ח שמפיהם אנו חיים).

וכיום, רוב ככל תלמידי הישיבות והכוללים משתמשים בעיקר בספריהם הפרטיים, והספרים שמקבלים כתרומה הם ספרי עיון, הרחבה והעשרה, ואינם מעיקר הלימוד. וגם ספרי הש"ס והפוס' המונחים בישיבות, בד"כ אינם משמשים אלא לצורך העיון כפעם בפעם (שגם הוא דבר מוכרח כידוע להביט ולעיין כל דבר ממקורו^ל). ולכן בוודאי שישנה חשיבות הן לכתיבת ספר תורה, והן לקניית ספרי לימוד לעצמו^ל, והן לקניית ספרים עבור מוסדות, ובוודאי חסד גדול ומצוה כפולה ומכופלת שאין לה שיעור לקונה ספרים לתלמיד שאין באפשרותו לרכוש ספרים לעצמו, ובתלמיד כזה גם המכלכלו בשאר דברים נחשב לו כקיום והרבצת תורה מעבר למצות הצדקה.

ולכן, כל אדם יעשה כתבונתו, ואם יש באפשרותו, אחוז בזה, ומזה אל תנח ידך, ולא יבטל לא כתיבת ספר התורה הקדוש, ולא יבטל ויזלזל חלילה בקניית ולימוד ספרי ש"ס ופוס'.

ויה"ר שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם, אכ"ר.

^ל קידושין ד"ל.

^ל עיין בהקדמה לשו"ת עמק יהושע ח"ז בסדר ההוראה שהאריך הרחיב בזה מאוד, שתמיד המקור הוא המאור בעולם ההלכה, ובלעדו א"א לומר שו"ד, עיי"ש.

^ל עיין בספר פלא יועץ ערך ספר כמה האריך במעלת קניית הספרים, וריבויים, ופשוט, דאל"כ אפילו מאמר קטן זה לא יכולתי לכתוב...